

2025

LOGIC AND PHILOSOPHY
(Theory)

Full Marks : 100

Pass Marks : 30

Time : Three hours

*The figures in the margin indicate full marks
for the questions.*

Q. No. 1 carries 1 mark each..... $1 \times 12 = 12$

Q. Nos. 2-13 carry 2 marks each..... $2 \times 12 = 24$

Q. Nos. 14-23 carry 4 marks each $4 \times 10 = 40$

Q. Nos. 24-27 carry 6 marks each $6 \times 4 = 24$

Total = 100

1. Give very short answers : (any twelve)

1×12=12

অতি চমু উত্তৰ দিয়া : (যিকোনো বাৰটোৰ)

অতি সংক্ষিপ্ত উত্তৰ দাও : (যে-কোনো বাৰোটোৰ)

জোবোদ সুন্দ' ফিননায় হো : (जायखिजाया मोनब्रैनि)

(a) What is the ideal of Logic ?

তৰ্কবিজ্ঞানৰ আদৰ্শ কি?

তৰ্কবিজ্ঞানৰ আদৰ্শ কী?

জুক্তি বিগিয়াননি আদ'সঁআ মা?

(b) 'The conclusion of unscientific induction is certain' — Is it true ?

অবৈজ্ঞানিক আগমনৰ সিদ্ধান্ত নিশ্চিত' — এইটো সত্য নে?

'অবৈজ্ঞানিক আগমনৰ সিদ্ধান্ত নিশ্চিত' — এটা কি সত্য?

'বিগিয়াননি নস্তি দাজাৰথাই থিরাংথাই থিখালামনায়া রোখা' — বেয়ো থাৰ না?

(c) Does Analogy depend on the Law of Causation ?

সাদৃশ্যমূলক অনুমানে কাৰ্যকাৰণ বিধিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰে নে?

সাদৃশ্যমূলক অনুমান কাৰ্যকাৰণ বিধিৰ উপৰে নিৰ্ভৰ কৰে কি?

মহরसेआ जाथाइयारि खान्थिनि सायाव सोनारो ना?

(d) 'The ground of Induction is the result of induction' — Who made this statement ?

'আগমনৰ ভিত্তিয়েই আগমনৰ ফল' — কথাষাৰ কোনে কৈছিল?

'আগমনৰ ভিত্তিয়েই আগমনৰ ফল' — এই উক্তিটি কে কৰেছিলেন?

'দাজাৰথাইনি বিথায়ানো দাজাৰথাইনি ফিথাই' — বে বুংথিখৌ সোর বুদোঁমোন?

(e) Are non-voluntary actions regarded as objects of moral judgement ?

অনৈচ্ছিক ক্ৰিয়াসমূহক নৈতিক বিচাৰৰ বিষয়বস্তু হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হয় নে?

অনৈচ্ছিক ক্ৰিয়াসমূহকে কি নৈতিক বিচাৰৰ বিষয়বস্তু হিচাপে গ্ৰহণ কৰা হয়?

गाव गोसो जायि मावनाय हाबाफोरखौ आखलनि सोमोन्दै बिसोरनि मावबिथांखि खालामनाय जायो नामा?

(f) Name the theory which states that the external world can be directly known.

বাহ্য জগতখন প্ৰত্যক্ষভাৱে জানিব পৰা যায় বুলি প্ৰকাশ কৰা মতবাদটোৰ নাম লিখা।

বাহ্যিক জগতকে প্ৰত্যক্ষভাৱে জানতে পাৰা যায় বলে প্ৰকাশিত মতবাদটিৰ নাম লেখো।

बायजो मुलुगखौ थोंजोडै मिथिनो मोनो होनना फोरमायनाय बुंफोरथिनि मुं लिर।

(g) 'Electricity is a fluid' — What type of hypothesis is this ?

'বিদ্যুৎ একজাতীয় তৰল পদাৰ্থ' — এইটো কেনেধৰণৰ প্ৰকল্প?

'বিদ্যুৎ একটা তৰল পদাৰ্থ' — এটি কী ধৰণৰ প্ৰকল্প?

'मोब्लिबआ जाथोसे लावलाव मुवा' — बेयो मा रोखोमनि सान मोनदांथि?

(h) What, according to Indian Philosophy, is the Supreme and Ultimate end of human life ?

ভাৰতীয় দৰ্শন অনুযায়ী মানৱ জীৱনৰ চৰম লক্ষ্য বা আদৰ্শ কি?

ভাৰতীয় দৰ্শন অনুযায়ী মানবজীৱনৰ চৰম লক্ষ্য বা আদৰ্শ কী?

ভাৰতীয় দৰ্শন অনুযায়ী মানবজীৱনৰ চৰম লক্ষ্য বা আদৰ্শ কী?

(i) 'Primary qualities are the necessary properties of an object' — Is it true ?

'মূখ্য গুণবোৰ বস্তুৰ অনিবাৰ্য ধৰ্ম' — কথাষাৰ সত্য নে?

'প্ৰাথমিক গুণাবলী হ'ল একোটা বস্তুৰ প্ৰয়োজনীয় বৈশিষ্ট্য' — কথাটি কি সত্য?

'গুণি গুণফোৰা বেসাদনি গোনাংখ্য ধৰ্ম' — বাথ্ৰায়া থাৰ না?

(j) What does the external aspect of Religion refer to ?

ধৰ্মৰ বাহ্যিক দিশটোৱে কি বুজায়?

ধৰ্মৰ বাহ্যিক দিকটি কী বোঝায়?

ধৰ্মোমনি বায়জোআরি দিগআ মা ফোৰমাযো?

(k) 'Ethics is a positive science' — Is it true ?

'নীতিশাস্ত্ৰ বিষয়নিষ্ঠ বিজ্ঞান' — কথাষাৰ সত্য নে?

'নীতিশাস্ত্ৰ বিষয়নিষ্ঠ বিজ্ঞান' — কথাটি কি সত্য?

'নোমোন বিগিয়ানা মিথিংগায়াৰি বিগিয়ান' — বাথ্ৰায়া থাৰ না?

(l) On which canon of elimination is the Method of Agreement established ?

অপসৰণৰ কোনটো সূত্ৰৰ ওপৰত অৱশ্যী পদ্ধতি প্ৰতিষ্ঠিত?

অপসাৰণৰ কোন সূত্ৰটিৰ উপৰে অৱশ্যী পদ্ধতি প্ৰতিষ্ঠিত?

এংগাৰনাথনি মাৰে খ্ৰান্থিনি সায়াব গোৰোবথা আদবআ গায়সনজাদো?

(m) What is the third stage of hypothesis ?

প্ৰকল্পৰ তৃতীয় স্তৰটো কি?

প্ৰকল্পৰ তৃতীয় স্তৰটি কী?

সান মোনদাংখিনি থামথি থাখোআ মা?

(n) Does the Method of Difference yield a certain conclusion ?

ব্যতিৰেকী পদ্ধতিৰ প্ৰয়োগে এটা নিশ্চিত সিদ্ধান্ত দিয়ে নে?

ব্যতিৰেকী পদ্ধতিৰ প্ৰয়োগ কি একোটা নিশ্চিত সিদ্ধান্ত দেয়?

ফাৰাগথি আদবনি বাহাযনায়া মোনসে থিখ্বালামনায থিৰাংথাই হোযো না?

2. What do you mean by 'Induction proper' ?

2

'প্ৰকৃত আগমন' বুলিলে কি বুজায়?

'প্ৰকৃত আগমন' বলতে কী বোঝায়?

'দাজাবথাই আৰজাথাব বুভোব্লা মা বুজিযো?

Or / নাইবা / অথবা / এবা

Why is the conclusion of Scientific Induction certain? 2

বৈজ্ঞানিক আগমনৰ সিদ্ধান্ত কিয় নিশ্চিত?

বৈজ্ঞানিক আগমনেৰ সিদ্ধান্ত কেন নিশ্চিত?

'বিগিয়ানারি আরজাথাবনি' থিরাংথাইয়া মানো থি খ্বালামনায?

3. Give an example of 'Plurality of Causes'. 2

'নানা কাৰণবাদ'ৰ এটি উদাহৰণ দিয়া।

'নানা কাৰণবাদ'-এৰ এটি উদাহৰণ দাও।

'জাহোনফোরনি গোবাং অনজিমা'নি মোনসে বিদিন্থি হো।

Or / নাইবা / অথবা / এবা

Give an example of positive condition. 2

সদৰ্থক উপকৰণৰ এটি উদাহৰণ দিয়া।

সদৰ্থক উপকৰণেৰ এটি উদাহৰণ দাও।

মোজাং থাসারিনি মোনসে বিদিন্থি হো।

4. Mention any two characteristics of experiment. 2

পৰীক্ষণৰ যিকোনো দুটা বৈশিষ্ট্য লিখা।

পৰীক্ষাৰ যে-কোনো দুটি বৈশিষ্ট্য লেখো।

আনজাদ নাযনায়নি জাযখিৰজায়া মোননৈ আখুথাই লিৰ।

5. Give a concrete example of the Method of Residues. 2

পৰিশেষ পদ্ধতিৰ এটা বাস্তব উদাহৰণ দিয়া।

অবশিষ্টাংশ পদ্ধতিৰ একটি বাস্তব উদাহৰণ দাও।

আদ্রা থালাঁনায় আদবনি মোনসে মোগথাভারি বিদিন্থি হো।

6. Why is the Idealism of Leibnitz called Pluralistic Idealism? 2

লাইবনিজৰ ভাববাদক কিয় বহুত্ববাদী ভাববাদ বুলি কোৱা হয়?

লিবনিজ-এৰ ভাববাদকে বহুত্ববাদী ভাববাদ কেন বলা হয়?

লাইবনিজনি আদ 'র্ষাভাদখ্বৌ মানো 'বাংখ্বান্থিআরি আদ 'র্ষাভাদ' হোননা বুঁনায় জাযো?

Or / নাইবা / অথবা / এবা

Write any two characteristics of Objective Idealism. 2

বস্তুগত ভাববাদৰ যিকোনো দুটা বৈশিষ্ট্য লিখা।

বস্তুগত ভাববাদেৰ যে-কোনো দুটি বৈশিষ্ট্য লেখো।

মুযাযারি আদ 'র্ষাভাদনি জাযখিৰজায়া মোননৈ আখুথাই লিৰ।

7. What do you mean by 'moral obligation'? 2

'নৈতিক বাধ্যতাবোধ' বুলিলে কি বুজা?

'নৈতিক বাধ্যতাবোধ' বলতে কী বোঝো?

'আখ্বল সোমোন্দৈ মাযথারনো গোনাং' বুজ্জ্বলা মা বুজিযো?

Or / নাইবা / অথবা / এবা

What is Voluntary action ?

2

ঐচ্ছিক ক্রিয়া কাক বোলে?

ঐচ্ছিক ক্রিয়া কাকে বলে?

গাব গোসো জানা মাবনায় হাবা মাখৌ বুভে?

8. Write *two* characteristics of Naive Realism.

2

সবল বাস্তববাদের দুটা বৈশিষ্ট্য লিখা।

সবল বাস্তববাদের দুটি বৈশিষ্ট্য লেখো।

গোরলে মোগথাং খান্থিনি মোননে আখুথাই লির।

9. Mention *any two* conditions of a valid hypothesis.

2

বৈধ প্রকল্পৰ যিকোনো দুটা চৰ্ত উল্লেখ কৰা।

একটি বৈধ প্রকল্পের যে-কোনো দুটি শর্ত উল্লেখ করো।

জুক্তি গোনাং সান মোনদাংথিনি জায়খিৰজায়া মোননে সৰ্থফোর মখ'।

10. Who is regarded as the Father of Modern Philosophy ? What is his famous saying ?

1+1=2

আধুনিক দৰ্শনৰ পিতৃস্বৰূপ বুলি কাক অভিহিত কৰা হয়? তেওঁৰ বিখ্যাত উক্তিটো কি?

আধুনিক দৰ্শনৰ পিতৃস্বৰূপ বলে কাকে অভিহিত করা হয়? তাঁর বিখ্যাত উক্তিটি কী?

গোদান মুগানি সান্থোনি বিফামহর হোননা সোরখৌ গনায়নায় জায়ো? বিনি মুদাংখা বুংথিনায়া মা?

11. What is Secondary Quality ? Give an example.

1+1=2

গৌণ গুণ কাক বোলে? এটা উদাহরণ দিয়া।

গৌণ গুণ কাকে বলে? একটি উদাহরণ দাও।

গেজেরারি গুন মাখৌ বুভে? মোনসে বিদিন্থি হো?

12. Define Hypothesis.

2

প্রকল্পৰ সংজ্ঞা দিয়া।

প্রকল্পের সংজ্ঞা দাও।

সান মোনদাংথিনি বুংফুরলু হো।

Or / নাইবা / অথবা / এবা

Give an example of Hypothesis concerning collection.

2

পাৰিপার্শ্বিক সংস্থিতি সম্পর্কীয় প্রকল্পৰ এটি উদাহরণ দিয়া।

পাৰিপার্শ্বিক সংস্থিতি সম্পর্কীয় প্রকল্পের একটি উদাহরণ দাও।

থাসারি সাজায়নায় সোমোন্দোনি সান মোনদাংথিনি মোনসে বিদিন্থি হো।

13. Give a concrete example of Method of Agreement and Difference.

2

মিশ্র অৱয়ী-ব্যতিৰেকী পদ্ধতিৰ এটি বাস্তব উদাহরণ দিয়া।

মিশ্র অৱয়ী-ব্যতিৰেকী পদ্ধতিৰ একটি বাস্তব উদাহরণ দাও।

গোরোবথা আরো ফাৰাগথি আদবনি মোনসে মোগথাংজরি বিদিন্থি হো।

14. Write *any four* characteristics of Analogy.

4

সাদৃশ্যমূলক অনুমানৰ যিকোনো চাৰিটা বৈশিষ্ট্য লিখা।

সাদৃশ্যমূলক অনুমানৰ যে-কোনো চাৰিটা বৈশিষ্ট্য লেখো।

মহরसेनि जायखिजाया मोनरै आखुथाइ लिर।

Or / নাইবা / অথবা / এৰা

Define Bad Analogy with an example.

2+2=4

এটা উদাহৰণসহ দুঃসাদৃশ্যানুমানৰ সংজ্ঞা দিয়া।

একটি উদাহৰণসহ অসৎ সাদৃশ্যানুমানৰ সংজ্ঞা দাও।

मोनसे विदिन्धिजों गात्रि महरसेनि बुंफुरलु हो।

15. Distinguish between 'Hypothesis concerning agent' and 'Hypothesis concerning law'.

4

'কৰ্তা সম্পৰ্কীয় প্ৰকল্প' আৰু 'নিয়ম সম্পৰ্কীয় প্ৰকল্প'ৰ মাজত পাৰ্থক্য নিৰ্ণয় কৰা।

'প্ৰতিনিধি সম্পৰ্কীয় প্ৰকল্প' এবং 'নিয়ম সম্পৰ্কীয় প্ৰকল্প'ৰ মध्ये পাৰ্থक्य निरुणय कुरो।

थान्दै सोमोन्दोनि सान मोनदांथि आरो आयेन सोमोन्दोनि सान मोनदांथिनि गेजेराव फाराग दिहुन।

16. Write a short note on Non-moral action.

4

অ-নৈতিক ক্ৰিয়াৰ ওপৰত এটি চমু টোকা লিখা।

অনৈতিক ক্ৰিয়াৰ উপৰে একটি সংক্ষিপ্ত টীকা লেখো।

आखल सोमोन्दै नडि हाबानि सायाव सुंद' बेखेवथि लिर।

Or / নাইবা / অথবা / এৰা

Is Ethics a practical science? Explain briefly.

4

নীতিবিজ্ঞান প্ৰায়োগিক বিজ্ঞান হয় নে? চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰা।

নীতিবিজ্ঞান কি প্ৰায়োগিক বিজ্ঞান? সংক্ষেপে ব্যাখ্যা কৰো।

बोसोन बिगियाना बाहाय बिगियान नंगौ ना? सुंद 'यै' बेखेव।

17. State four characteristics of observation.

4

নিৰীক্ষণৰ চাৰিটা বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰা।

নিৰীক্ষণৰ চাৰিটা বৈশিষ্ট্য উল্লেখ কৰো।

नोजोर होनयनि मोनरै आखुथाइ मख'।

18. 'Esse est percipi' — Explain briefly the statement.

4

'অস্তিত্ব প্ৰত্যক্ষ নিৰ্ভৰ' — কথাষাৰ চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰা।

'অস্তিত্ব প্ৰত্যক্ষ-নিৰ্ভৰ' — উক্তিটি সংক্ষেপে ব্যাখ্যা কৰো।

'मुवानि थाथाइथिया मोनदांथिनि सायाव सोनारनाय' — बाथा खोन्दोखौ सुंद 'यै' बेखेव।

19. Write *any four* definitions of Religion.

4

ধৰ্মৰ যিকোনো চাৰিটা সংজ্ঞা লিখা।

ধৰ্মৰ যে-কোনো চাৰিটা সংজ্ঞা লেখো।

दोहोरामनि जायखिजाया मोनरै बुंफुरलु लिर।

Or / नहिवा / अथवा / एवा

'Morality is the source of religion' — Discuss this view. 4

'नैतिकताई धर्मर उ॒त्स' — एई मतटो आलोचना कवा।

'नैतिकताई धर्मर उ॒त्स' — एई मतटि आलोचना करो।

'ब्रोसोन ख्रान्थिया दोहोरोमनि फुंखा' — वे बुंथिख्रौ सावराय।

20. Write any four characteristics of Scientific Realism. 4

बैज्ञानिक वास्तुबवादर यिकोनो चारिटा वैशिष्ट्य लिखा।

बैज्ञानिक वास्तुबवादर ये-कोनो चारटि वैशिष्ट्य लेखो।

ब्रिगियानारि मोगथां ख्रान्थिनि जायख्रिजाया मोनब्रै आख्रुथाइ लिर।

21. State two advantages and two disadvantages of Method of Agreement. 2+2=4

अद्ययी पद्धतिर दुटा सुविधा आरु दुटा असुविधा उल्लेख कवा।

अद्ययी पद्धतिर दुटि सुविधा एवंग दुटि असुविधा उल्लेख करो।

गोरोबथा आदबनि मोननै ख्राबु आरो मोननै असुबिदाख्रौ मख्र'।

Or / नहिवा / अथवा / एवा

What is 'practical imperfection' of the Method of Agreement? 4

अद्ययी पद्धतिर 'ब्यरहाबिक अपूर्णता' कि?

अद्ययी पद्धतिर 'ब्यवहारिक अपूर्णता' की?

गोरोबथा आदबनि 'बाहायथियारि आबुंथि गैयि'या मा?

22. How does Hegel describe the nature of the Absolute? 4

हेगेले परमसत्तार स्वरूप किदरे ब्याख्या कबिछे?

हेगेल परमसत्तार स्वरूप कीभावे ब्याख्या करेछेन?

हेगेलआ जोबथा आद 'रुाबादनि महरख्रौ माबोरै बेखेवदों?

23. What is 'Moksa', according to Indian Philosophy? What are the three paths to attain 'Moksa'? 2+2=4

भारतीय दर्शन अनुयायी 'मोक्ष' कि? 'मोक्ष' लाडर त्रिनिटा पथ वा मार्ग कि कि?

भारतीय दर्शन अनुयायी 'मोक्ष' की? 'मोक्ष' लाडेर त्रिनिटा पथ वा मार्ग की की?

भारतारि सान्थौ बादियै मक्ष'आ मा? मक्ष' मोननायनि मोनथाम लामाया मा मा?

Or / नहिवा / अथवा / एवा

Explain the concept of 'Artha' as Purusartha. 4

पुरुषार्थ हिचापे 'अर्थ'र धारणा ब्याख्या कवा।

पुरुषार्थ हिसेरे 'अर्थ'-एर धारणा ब्याख्या करो।

पुरुषार्थ हिसाबै 'अर्थ'नि सानदांथिख्रौ बेखेव।

24. Define Scientific Induction and state its characteristics. 1+5=6

बैज्ञानिक आगमनर संज्ञा दिया आरु इयांर वैशिष्ट्यसमूह उल्लेख कवा।

बैज्ञानिक आगमनर संज्ञा दाओ एवंग एर वैशिष्ट्यसमूह उल्लेख करो।

ब्रिगियानारि दाजाबथाइनि बुंफुरलु हो आरो बेनि आख्रुथाइफोरख्रौ मख्र'।

Or / নাইবা / অথবা / এবা

What do you mean by Inductive Inference? State the differences between Inductive inference and Deductive inference. 1+5=6

আগমন অনুমান বুলিলে কি বুজা? আগমন অনুমান আৰু নিগমন অনুমানৰ মাজৰ পাৰ্থক্যসমূহ উল্লেখ কৰা।

আগমন অনুমান বলতে তুমি কী বোঝো? আগমন অনুমান এবং নিগমন অনুমানের মধ্যে পাৰ্থক্যসমূহ উল্লেখ কৰো।

दाजाबथाइ अनुमान बुझेब्ला मा बुजियो? दाजाबथाइ अनुमान आरो दानख्र'थाइ अनुमाननि गेजेरनि फारागफोरख्रौ मख्र'।

25. Define cause. Write the qualitative and quantitative marks of cause. 1+5=6

কাৰণৰ সংজ্ঞা দিয়া। কাৰণৰ গুণগত আৰু পৰিমাণগত লক্ষণবোৰ লিখা।

कारणের সংজ্ঞা দাও। কারণের গুণগত এবং পরিমাণগত লক্ষণগুলি লেখো।

जाहोननि बुंफुरलु हो। जाहोननि गुनगोनां आरो अनजिमानि सिन आख्रुफोरख्रौ लिर।

Or / নাইবা / অথবা / এবা

Discuss the fallacies of observation. 6

পর্যবেক্ষণৰ দোষসমূহ আলোচনা কৰা।

পর্যবেক্ষণের দোষসমূহ আলোচনা কৰো।

नोजोर होनायनि गोरोन्धिफोरख्रौ सावराय।

26. Explain the nature of Hypothesis with suitable examples. 6

উপযুক্ত উদাহৰণৰ সহায়ত প্ৰকল্পৰ প্ৰকৃতি ব্যাখ্যা কৰা।

উপযুক্ত উদাহৰণেৰ সাহায্যে প্ৰকল্পেৰ প্ৰকৃতি ব্যাখ্যা কৰো।

आरजाथाव विदिन्धिनि हेफाजाबाव सान मोनदांथिनि आख्रुथाइख्रौ बेख्रेव।

Or / নাইবা / অথবা / এবা

What, according to Stebbing, are the different kinds of Hypothesis? Discuss. 6

ষ্টেবিঙৰ মতে প্ৰকল্পৰ বিভিন্ন প্ৰকাৰবোৰ কি কি? আলোচনা কৰা।

ষ্টেবিঙেৰ মতে প্ৰকল্পেৰ বিভিন্ন ধৰনগুলি কী কী? আলোচনা কৰো।

ष्टेबिडनि बादिब्ला सान-मोन्दांथिनि गुबुन-गुबुन रोख्रोमफोरा मा मा? सावराय।

27. Explain the Method of Difference with concrete example. 6

বাস্তৱ উদাহৰণসহ ব্যতিৰেকী পদ্ধতিৰ ব্যাখ্যা আগবঢ়োৱা।

বাস্তৱ উদাহৰণসহ ব্যতিৰেকী পদ্ধতি ব্যাখ্যা কৰো।

मोगथाडरि विदिन्धिजौ फारागथि आदबनि बेख्रेवनाय हो।

Or / নাইবা / অথবা / এবা

Write a note on the Method of Con-comitant variation. 6

সহ-পৰিবৰ্তন প্ৰণালীৰ ওপৰত এটি টোকা লিখা।

সহ-পৰিবৰ্তন প্ৰণালীৰ উপৰে একটি টীকা লেখো।

लोगो सोलायथाइ आदबनि सायाव मोनसे रेबसुं लिर।

— x —